

6. Dzuban R. V. L'vivs'ki adresy Myhajla Grushevs'kogo / R. V. Dzuban // Pam'jatky Ukrai'ny: istorija ta kul'tura. – 2005. – Ch.1. – S.122–131.
7. Derzhavnyj arhiv L'vivs'koi' oblasti, m. L'viv. – F.28. – Op.1. – Spr.3.
8. Kucherenko M. O. Marko Grushevs'kyj: «Ne tut i ne vsi chasy» / M. Kucherenko // Pam'jatky Ukrai'ny. – 2008. – №2. – S.88–107.
9. Kucherenko M. O. Ja buv i'h starshyj syn (rid Myhajla Grushevs'kogo) / M. O. Kucherenko, S. M. Pan'kova, G. V. Shevchuk. – K.: Kyj, 2006. – 627 s.
10. Kuksa N. V. Rekonstrukcija davnih Chygyrns'kyh igrashok // Pam'jatky Ukrai'ny: istorija ta kul'tura. Naukovyj chasopys. – 2002. – Chys.2. – S.94–95.
11. Kuzina N. V. Rol' «Literaturno–naukovogo visnyka» v nacional'nomu vidrodzhenni Ukrai'ny (kyi'vs'kyj period 1907–1919 rr.) [Tekst]: dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Kuzina Natalija Viktorivna; Kyi'vs'kyj nacional'nyj un–t im. Tarasa Shevchenka. – K., 2002. – 213 s.
12. Kobrync' N. B. Biblioteka students'kogo tovarystva «Osнова»: stanovlennja ta osnovni etapy dijaj'nosti / Natalija Kobrync' // Visnyk L'vivs'kogo universytetu. Ser.: Knygoznavstvo, bibliotekoznavstvo ta informacijni tehnologii. – 2006. – Vyp.1. – S.181–195.
13. Kost' S. I. Zhinocha presa / Kost' S. // Visnyk l'vivs'kogo universytetu: ser.: Zhurnalistyka. – 2007. – Vyp.30. – S.123–141.
14. Kryp'jakevyeh I. P. Istorija Ukrai'ny / I. P. Kryp'jakevyeh. – L.: Svit, 1990. – 520 s.
15. Levchuk V. O. Subotivs'ki spadky // Nauka i kul'tura. Ukrai'na: shhorichnyk AN URSR. – Vyp.24. – S.357–358.
16. Literaturno–naukovyj visnyk. – 1907. – T.38, Kn.5. – S.350–351.
17. L'vivs'ka naukova biblioteka im. V. Stefanyka NAN Ukrai'ny. Viddil rukopysiv. –F.161.B/O.Od. zb. 1. b/d.;b/m. Na 13 ark.
18. Mel'nychenko V. Ju. Myhajlo Grushevs'kyj: «Ja osnuvavsja v Moskvij, Arbat 55». – M.: Olma–Press, 2005. – 448 s.
19. Pan'kova S. M. Grushevs'kyj Oleksandr Sergijovyeh / S. M. Pan'kova // Vydadni dijachi nauky i kul'tury Kyjeva v istoryko–krajnaznavcho mu rusi Ukrai'ny: biograf. dovid. / NANU, In–t istorii' Ukrai'ny, Ukr. Tovarystvo ohorony pam'jatok istorii' ta kul'tury Ukrai'ny; vidp. red. V. O. Gorbyk. – K., 2005. – Ch.1. – S.163–170.
20. Smoljar L. I. Mynule zarady majbutn'ogo. Zhinochij ruh Naddniprovs'koi' Ukrai'ny II pol. XIX – poch. XX st. Storinky istorii'. – S.146.
21. Tel'vak V. V. Recepcija tvorchoi' spadshhyny Myhajla Grushevs'kogo v istorychnij dumci kincja XIX – 30–h rokiv XX stolittja [Tekst]: avtoref. dys... d–ra ist. nauk: 07.00.06 / V. V. Tel'vak; Nac. akad. nauk Ukrai'ny, In–t istorii' Ukrai'ny. – K., 2009. – 37 s.
22. Tel'vak V. V. Metodologichni problemy suchasnoho grushevs'koznavstva // Pivdennyj arhiv. Istorychni nauky: Zbirnyk naukovyeh prac'. – Herson: Vydavnytvo HDU, 2010. – Vyp.31–32. – S.8–16.
23. Central'nyj Derzhavnyj Istorychnyj arhiv Ukrai'ny u m. Kyjevi. – F.1235. – Op.1. – Spr.928. – 55 ark.
24. Tam samo. – Spr.936. – 17 ark.
25. Central'nyj Derzhavnyj Istorychnyj arhiv Ukrai'ny u m. L'vovi. – F.309. Op.1. – Spr.374. – 135 ark.
26. Tam samo. – F.349. – Op.1. – Spr.1. – 5 ark.
27. Tam samo. – F.401. – Op.1. – Spr.38. – 357 ark.
28. Central'nyj derzhavnyj arhiv–muzej literatury i mystectva Ukrai'ny. – F.271. – Op.1. – Spr.56. – 10 ark.
29. Shapoval Ju. I. Myhajlo Grushevs'kyj / Ju. I. Shapoval, I. V. Verba. – K.: Al'ternatyvy, 2005. – 353 s.

Savchuk I. I., Ph.D., lecturer in professional and general social and human sciences, Culture Kyiv University, Separated subdivision «Lviv Business School of Management and University of Kyiv Culture» (Ukraine, Lviv), savchuki86@mail.ru

Zhuravlev S. A., Ph.D., teacher of history and geography, Kharkov specialized school of I–III №73 (Ukraine, Kharkov), vjuravleva@mail.ru

Cultural and social work of the Hrushevs'kych family in the second half of the 19th – early 20th century (in the context of activity of Marii' Sylvestrivny Hrushevs'koi' and Marko Fedorovyeha Hrushevs'kogo)

The practical contribution of the Hrushevs'kych family to the development of Ukrainian science and education was studied, particular attention was paid to the characteristics of Maria Hrushevs'koi' and Marko Hrushevs'kogo in Ukrainian

scientific and public societies. It was proved that the Hrushevs'ki family had managed to establish effective scientific work, which greatly influenced the cultural and social development of Ukraine. The measures they carried out were characterized (the foundation of societies, public organizations) that focused on the development of Ukrainian national idea, and the factors the level of success depended on were identified. It was concluded that the various activity of the Hrushevs'kych family was not only the involvement in the cultural, educational and scientific organizations, but also literary and journalistic work, as well as scientific and organizational activity.

Keywords: science, education, archive, in a civilized manner–elucidative and public activity, scientific societies, publications, cultural and social life, Grushevs'ky family, research.

* * *

УДК 94(=161.2):070.489]«1860/1890»(045)

Егоров В. В.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри політичних наук, Київський національний університет будівництва і архітектури (Україна, Київ), egorov.1977@email.ua

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ «ВЕСТНИК ЕВРОПЫ» У 1860–1890–Х РР.

Йдеться про українське питання на сторінках «Вестника Европы» одного з часописів Російської імперії другої половини XIX ст. Значне місце на сторінках журналу займали проблеми пов'язані з історією, мовою, освітою українського народу, а також суспільною боротьбою українства проти розпочалась наприкінці 1890–х рр. Історії українського народу були присвячені дослідження М. І. Костомарова, інших авторів видання. Велику увагу часопис приділяв питанню функціонування української мови в російському суспільстві середини XIX ст. Його автори – М. П. Драгоманов, О. М. Пупін визнавали що російське суспільство не розуміло вирішення української культури, що має інші історичні риси.

В статтях часопису значна увага була приділена процесу формування української мови. Зацікавлення народною творчістю, зокрема пісенною розпочалось у 1830–х рр. XIX ст. на Харківщині і становленням етнографічної науки в особі І. І. Срезневського та на Галичині.

Значну увагу автори «Вестника Европы» приділили проблемі походження російського народу. Типи цього народу виділив провідний автор журналу О. М. Пупін. Поширеною на сторінках часопису була й думка М. І. Костомарова про незначний вплив татарського панування на формування єдиного державства півночі Русі XII ст. та місце яке після татарських збирань данини посіли місцеві князі.

Неодноразово М. І. Костомаров, О. М. Пупін та інші автори часопису пропитували уявленню й про українську мову як неповноцінну в умовах дії Емського указу 1876 р. Значну увагу у численних статтях авторів часопису було приділено вирішенню питання народної освіти українською мовою, надіями на зміни в освіті Російської імперії на початку 1880–х рр. та серпневу 1881 р. урядову раду з приводу можливості перегляду Емського указу 1876 р. Цьому питанню та захисту української мови було присвячено статті М. І. Костомарова та мовознавця О. М. Пупіна, одного з ідеологів українського руху М. П. Драгоманова. Вказані проблеми не отримали свого вирішення і в 1890–х рр. її продовжились в формі заборони використовувати українську науковій делегації з Галичини під час IX археологічного з'їзду в Києві.

Отже, в умовах поширення масових засобів друку в Російській імперії часопис у другій половині 1860–х – 1890–х рр. був одним з небагатьох видань, котрі пінімали питання розвитку української мови, формував позитивну думку про наміри українофілів. Зміст видання відображав не сприйняття української мови, культури, літератури у 1880–1890–х рр. Водночас в умовах цензури М. П. Драгоманову в першій половині 1890–х рр. вдалося донести до читачів журналу характеристику, зміст, програму та показати розвиток нових суспільних об'єднань та рухів на Галичині. Він продемонстрував діяльність перших політичних партій (Русько–Українська радикальна партія) та одного з її провідників – І. Я. Франка, що було відображенням переходу до нового (політичного) етапу українського національного руху.

Ключові слова: «Вестник Европы», М. І. Костомаров, український народ, російський народ, народна освіта, українофілі, М. П. Драгоманов, А. Н. Пупін, І. Я. Франко, стаття, рецензія, огляд.

З припиненням видання у 1862 р. часопису «Основа» український національний рух залишився без легального друкованого органу котрий міг обстоювати програму українства в умовах впливу шовіністичних сил на чолі з головним редактором газети «Московские ведомости» М. Н. Катковим під час польського повстання 1863 р. [19, с. 74–81, 88; 2, с. 258–266]. Цю прогалину заповнив відновлений колишнім викладачем Санкт–Петербурзького університету М. М. Стасюлевичем

часопис «Вестник Европы». У 1860–1890-х рр. це видання розглядало питання становлення українського та російського народів, розвиток етнографічної науки Російської імперії.

Частково ця проблема була висвітлена в дослідженнях журналістики XIX ст. радянського часу де поряд з тогочасними ліберальними виданнями, приділялась увага змісту «Вестника Европы», було дано характеристику матеріалів та читачів, кількість яких скорочувалось в умовах реакції та цезури [59, с. 371–373; 10, с. 1]. В окремих розвідках, зверталася увага на підтримку журналом європеїзації, критику слов'янофільства, реакції та народництва, відзначалось збільшення у виданні літературних матеріалів з 1890-х рр. [56, с. 5–7, 12]. В оцінці 1869 р. влада бачила часопис прихильним до соціалістів, виборного правління, таким, що критикує православ'я та економічний стан держави, підбурює ненависть до росіян [58, с. 65–66].

Значну увагу українознавчому змісту часопису приділив сучасний український дослідник О. І. Кіян, розглянувши участь М. І. Костомарова у складенні програми журналу 1865 р. разом з М. М. Стасюлевичем [22, с. 64]. Через популярне спрямування редакції з неї вийшов М. І. Костомаров, котрий надрукував в часописі 35 статей з середньовічної історії України та Росії, сприяючи популярності журналу [22, с. 65–66, 68]. Увагу дослідника також привернули виступи в часописі ідеолога українського національного руху – М. П. Драгоманова, котрий співробітничав з виданням з 1866 р. З 1870-х рр. затримувались його статті з етнографії, мовного, церковного, польського, слов'янського питань та питань становища Галичини, а статтю «Десять лет украинской белетристики» №9–10 1875 – вирізала цензура [23, с. 32, 34, 35–38].

М. С. Грушевський один з перших українських дослідників звернув увагу й на публіцистичні виступи М. І. Костомарова у часописі, де історик на початку 1880-х рр. перейняв ідеї опонентів стосовно ролі російської і української мови [11, с. 3–21; 22, с. 67]. Цю ж проблему дослідив і сучасний російський дослідник О. І. Міллер (статтю М. І. Костомарова «Малорусское слово», полеміка з викладачем Харківського університету М. Ф. Де-Пуле, та критика М. Н. Каткова), значну увагу епістолярній полеміці навколо публіцистики М. І. Костомарова цього часу приділила О. Гончар [12, с. 124–129]. Дослідник також приділив увагу й статтям М. П. Драгоманова з мовної політики, про реакцію населення Галичини на утиски українофілів в Росії, освіту народною мовою. Особливе значення мали статті М. П. Драгоманова з мовного питання 1870-х рр. та його теза, що задоволення місцевих літературно-освітніх потреб є ознакою децентралізації [55, с. 153–155, 170]. Тоді ж, один з провідних авторів журналу мовознавець О. М. Пипін звернув увагу на негативне враження галичан від утисків української в Росії [55, с. 216, 218–219; 17, с. 188; 14, с. 733–734]. Діяльність цього етнографа, представника культурно-історичної школи, видавця часопису у 1866–1868 рр., автора «Вестника Европы» котрий звертав увагу на самосвідомість, психологію народу також отримала певну увагу дослідників [57, с. 39–50].

Таким чином, у вказаних розвідках, крім охарактеризування загальноросійських тем (слов'янофілі,

народники, реакція) спеціального дослідження українознавчого змісту статей часопису не було окрім розвідок М. С. Грушевського, сучасного українського дослідника О. І. Кіяна та О. І. Міллера, досліджень дотичних відомостей про окремих авторів та тем видання [24, с. 413–424; 87, с. 278–283].

На сторінках видання історичне минуле українського народу було висвітлено в дослідженнях М. І. Костомарова з Давньоруської історії в котрій вчений убачав розділ українців та росіян. Автор наголошував, що федеративні риси були присутні в історії Русі яка являла собою зібрання земель з єдиною династією, церквою, легендами. В доваряжський час сформувалась самоназва Русь [29, с. 7, 8, 15, 24, 27, 30]. Наступний період на сторінках видання був охарактеризований як час польського впливу та змін що відбувалися через політичний тиск та культуру, на котрій Русь не могла відповісти [43, с. 394]. Водночас цей період – час діяльності православних братств непригаманних Східній Русі, які вели своє походження з давньоруських часів [1, с. 829, 831].

Причини наступних подій Хмельниччини частково виклав у своїй розвідці О. М. Пипін. Він зазначив, що захоплення Польщею земель руської народності і спроба поставити їх служити своїм політичним цілям призвели до союзу Півдня Русі з Москвою у середині XVII ст. [63, с. 264]. Іншою причиною автори видання убачали покріпачення селян [36, с. 612, 613, 621].

Значної уваги на сторінках видання отримала історія українського козацтва, що було відображено у працях М. І. Костомарова. Так, в «Руїні» було викладено характеристику козацтва [25, с. 505, 508], конфлікти в його середовищі [26, с. 169–170, 174], обставини висунання Ю. Хмельницького гетьманом, його угода з Москвою [26, с. 151, 193–199], обставини боротьби за гетьманську булаву 1659–1660-х рр. І. Брюховецького [26, с. 193–194, 199, 212], правління гетьмана І. Самойловича скинутого за критику «Вічного миру» Московщини з Річчю Посполитою (1686 р.) [32, с. 418–417, 433]. Автори часопису визнали потребу у перегляді оцінки діяльності гетьмана І. Мазепи [16, с. 842–846].

Поява малоросійського дворянства з козацької старшини XVII–XVIII ст. – тема виданої в часописі роботи О. Я. Єфименко. На її думку це формування почалося з присяги царю 300 шляхтичів у 1654 р., а у 1730-х рр. їх кількість становила 420 осіб. Цьому сприяла скупка в цей період землі у пересічених козаків за правління П. Полуботка, Д. Апостола, поряд з закріпаченням селян, поширенням російської мови. Серед старшини були пиятика, хабарництво, польські манери. Отримавши дворянство 1785 р. від імператриці Катерини II старшина відмовилось від традицій [18, с. 515, 519, 523, 530–534, 568–569].

Часопис приділяв увагу розвитку історичної науки в Малоросії, зокрема аналітичним працям з малодосліджених тем професора Київського університету св. Володимира В. Б. Антоновича [41, с. 872–874]. В часописі було розглянуто розвідки про історію козацтва Д. Яворницького, дослідження історіографії [4, с. 399–400], історії Харківського університету, діяльності його засновника В. Каразіна, рецензував видання Харківського історико-філологічного товариства [44, с. 878–880; 46, с. 408–411].

На сторінках часопису розглядалося питання ставлення до української мови в Росії другої половини XIX ст. та стану розвитку етнографічної науки в Південно-західному краї. О. М. Пипін підкреслював, що в середині XIX ст. існувало два погляди на минуле Русі. Уявлення про те, що вся Русь з центром в Києві не мала зв'язок Великоросією спростувала «Основа». На думку М. П. Драгоманова малоросійський народ у Південно-Західному краї належав як і білоруси до руського племені. Водночас, ще слов'янофіли відображаючи інтереси українських селян пояснили українофільство Галичини «польською інтригою» [13, с. 604, 657, 673].

Негативному ставленню до українофілів сприяли скарги поляків на підбурювання ними селян. Несприйняття українофілів було природним для росіян, для котрих провідником російської культури був жандарм. Поряд з тим, провідниками української культури були Т. Г. Шевченко та М. І. Костомаров котрий був ворожим до шляхти, відзначав державотворчі якості росіян. Він разом з П. О. Кулішем визначили зв'язок Давньої Русі та козацької України, заперечили ідею виключності польського впливу на Південну Русь в XVII ст. [6, с. 189, 200, 202, 203, 211].

У статтях 1870–х рр. М. П. Драгоманов виступав проти конфліктної політики примусової національності. На думку ж О. М. Пипіна ще у 1860–х рр. російське суспільство сприймало як сепаратизм заявку частини «русского народа», на власні історичні риси, та роботу Південно-західного відділу російського географічного товариства (1873 р.). Українофоби від 1860–х рр. стверджували, що українофіли винайшли малоросійський жаргон котрий з'явився у XVII ст., правопис, переодягалися в селян, видавали книги для простолюду. На думку захисника «русской народности» Ксенофонта Говорського це були «хохломи» котрі хотіли посварити Малу і Велику Русь, створювали громади та задумали Україну [6, с. 18–19; 37, с. 17–18]. Автори часопису згадували, що тодішня критика українофілів розпочалася в умовах антипатії польських поміщиків, чуток «Московских ведомостей» про панахиди українофілів на могили І. Гонти та їх сепаратизм. Така суть російських патріотичних сил зберігалася й надалі [9, с. 63–89; 90, с. 776–783].

На сторінках часопису було викладено й обставини становлення етнографії в Україні. Так, О. М. Пипін звернув увагу на засновника цієї науки Й. Гердера, котрий сприяв появі інтересу до вивчення народу, народності, культури. Ця наука мала своїх прихильників в Україні в 1830–х рр., коли В. Пассек на Харківщині почав вивчати народну творчість, адже саме в Малоросії була Давня Русь, з'явилося християнство [60, с. 40, 187]. Його наступник-славіст І. І. Срезневський, зазначав, що існує історія внутрішня яка була у піснях, котрі він збирав та виправляв. Наступником І. І. Срезневського був М. І. Костомаров, котрий виріс під впливом малоросійської народності і П. О. Куліш [68, с. 330, 332–341; 59, с. 778–817]. Не зважаючи на критику діяльності П. О. Куліша, видання визнало його заслуги для історичної літератури [51, с. 848–849]. Рух в основі котрого був інтерес до народної творчості проявився й на Галичині початку XIX ст. із зібраними «Руською трійцею» «Малоросійськими та червоноруськими народними поезіями» (1836 р.) [68, с. 356, 366,

373, 383–384]. Цей рух був певним продовженням загальноросійського зацікавлення «півднем» початку XIX ст., пов'язаного із спробами знайти в Малоросії свідчення Давньоруської державності [12, с. 278–283, 296, 299]. Інтерес до вивчення минулого та змін в становищі народу був в основі розглянутого О. М. Пипіним Кирило-Мефодієвського братства. Справа котрого була розглянута в Аугзбурській газеті «Allgemein zeitung» №185 від 4.06.1847 р. як панславістська інтрига. Надалі дослідження малоросійської народної творчості продовжилось вивченням дум XV–XVII ст. [75, с. 269–281; 45, с. 885, 887].

Значну увагу часопис приділив появі російської народу його мови, літератури котрі формувалися із значними тюркськими впливами, зокрема у змінах змісту давньоруських билин в XII–XIII ст. [48, с. 392–395]. О. М. Пипін вирізняв три підтипи великоруського народу – центральних губерній, помор'я та півдня котрий межував з Малоросією, увібрав фінські, тюркські елементи. На сторінках часопису вчений розглянув початкову історію «русской народности», особливостей росіян, українців, спираючись на істориків С. М. Соловйова, К. Д. Кавеліна, І. Є. Забеліна, М. І. Костомарова про вплив татар на формування єдиного державства півночі Русі після XII ст. [31, с. 333].

О. М. Пипін підкреслював, що на півночі племена фінів поступилися росіянам, а на Південно-Заході на формування народу впливали улчі, тиверці, монголи, греки, болгары. Свідченням розколу півдня і півночі була прив'язаність росіян до зовнішньої обрядовості, а також пограбування загальноруських святинь у період розпаду Давньоруської держави [65, с. 762–767, 780]. Автори часопису відкидали теорію М. Н. Погодіна про переселення давньоруської людності та її епосу через татарський напад на північ. Цю теорію у 1883 р. підтримав О. І. Соболевський, але відкинули українофіли В. Б. Антонович, І. Житецький, В. П. Науменко, переконали, що українці – нащадки давніх русів [42, с. 880–881].

Критика середньовічної Московщини у журналі була викладена М. І. Костомаровим в творах із зображенням національних особливостей російського життя були заснованих на архівах. Цю позицію було підтримано й у розвідках О. М. Пипіна. Вчений зазначав, що місце татар посіли князі північної Русі, котрі боролися з обмеженням своєї влади вічем. На думку О. М. Пипіна та М. І. Костомарова татари та греки визначили традиції, сприяли засвоєнню великоросами деспотичної влади Візантії, котрі у XVI ст. ще співіснувала з виборністю посад [28, с. 499–571; 31, с. 325]. Саме на Московщині з початку XVI ст. поширення набула ідея про Москву–Третій Рим. Реалізація її почалася від часів коли московські князі бачили приклад в татарських царях, була продовжена Іваном Грозним в XVI ст. [65, с. 769, 770] та відобразилася у мемуарах виданих на сторінках часопису [81, с. 260, 263–266, 284–285]. Представники Московщини отримуючи інформацію від греків, не вміли воювати, використовувати багатств країни. Їх обізнаність обмежувалась поточними подіями [66, с. 707, 732–733]. Священники не знали грецьку та латину, митрополит не міг відрізнити догмат від обряду, а простолюду віру і проповідь [27, с. 472, 475, 477; 61, с. 672–673]. Зберігалася язичництво поряд з особливою

увагою дотриманню зовнішнього обряду, що зупинило «руську жизнь». В ній, як зазначав О. М. Пипін, був застій думки, свідомість мас знаходилася в дитинстві, що співіснувало з масою подвижників у монастирях [79, с. 713–720, 724–725]. Невігластво було поєднано з законсервованістю, заборорою ігор, пісень, обрядів, недовірою до світського знання, несприйняттям грецьких книжників, фанатизмом, ідеєю про виключність Московського царства у XVI ст. [76, с. 286]. Низький рівень знань був однаковим у всієї допетрівської людності і в цьому була «єдність свідомості» їх як людей одного віку [77, с. 771–772]. О. М. Пипін наголосив, що іноземців, цікавило чи грубість влади йде від дикості народу, або ця дикість походить від царів. Поряд з здатністю до вивчення наук, ремесел та обожненням влади, рисами москвитів були – брехливість, срамослів'я, міста наповнені волоцюгами, принизливе становище жінки, частково відображене в «Домострої», літературі XVII ст. і змінене XVIII ст. [66, с. 702, 732–733; 78, с. 293–294].

У статті М. І. Костомарова про київського митрополита П. Могилу, наголошувалось, що він підготував епоху просвітництва в Росії XVIII ст. [30, с. 429]. Цей процес розпочався тут у XVII із заснуванням Німецької слободи, поширенням Південно-Руської вченості в період правління царівни Софії і кн. В. Голіцина [69, с. 259, 285; 80, с. 775, 781, 788]. Тогочасні історичні знання зводилися до «Синопису» І. Гізеля 1674 р. та «Короткого Російського Літописця» М. В. Ломоносова (XVIII ст.) [78, с. 282–328].

У 1890-х рр. у розвідках та рецензіях О. М. Пипіна та інших авторів часопису було розглянуто російську історію XVIII ст. – перша подорож Петра I за кордон, зарубіжна оцінка його правління та особисті риси – невизнання ним народних традицій, скарги на стан російського духовенства [73, с. 257, 259, 264, 267, 273, 281]. Було виокремлено риси правління імператриці Єлизавети Петрівни – відновлення гетьманства в Малоросії, друк Біблії, переслідування розкольників та дано оцінку зовнішньої політики Катерини II, спрямовану на приєднання земель Речі Посполитої під виглядом захисту православних [52, с. 9, 28–29; 20, с. 427–435]. Зміст необмеженої влади російських монархів XIX ст. відобразився у піднесеній характеристиці Росії, її минулого та майбутнього у добу Миколи I [75, с. 276].

На сторінках видань приділялась увага праву української мови та літератури на життя, процесу формування української мови [38, с. 434–435; 47, с. 844–846; 14, с. 706]. Українську не визнавали повноцінною. На думку О. М. Пипіна бажання знищити різницю між росіянами та українцями було породжене недооцінкою української літератури. Вчений наголосив, що літературна обробка народної мови це перший крок до зростання національної свідомості та визнав дискусійною проблему про час розділу російської та української мов, адже з IX–X ст. відомі говірки частин Русі [64, с. 438; 67, с. 781–803].

О. М. Пипін нагадував, що «руський» народ у XIII–XV ст. розбився на дві частини які жили окремим життям, зокрема південь зазнав іновірних впливів Великого Князівства Литовського та Польщі [78, с. 284–290, 293; 76, с. 246–288]. Тому українська література,

освіта від часу запровадження Унії 1596 р. в Південно-Західній Русі розвивалась в умовах потреби в організації шкіл Острога, Слуцька, Володимира–Волинського [65, с. 761–763]. Це сприяло релігійній боротьбі, поширенню латинської вченості, появі перекладу Біблії [78, с. 284–285].

Автори часопису приділили увагу питанню причин формування уваги та до самої народної освіти українською [62, с. 737–738]. Як зазначав М. П. Драгоманов, під час появи недільних шкіл на початку 1860-х рр. було розуміння необхідності використання тут української мови. Проте в цей час певні люди закрили ці школи, відкинули потребу підготовки сільських учителів. Вони вважали, що найкраща початкова освіта – здійснена духовенством, рівень котрої був низьким [40, с. 428–429; 54, с. 337–354], згодом було відкинута використання української в початковій школі. Отже, стан освіти відповідав системі влади в державі [14, с. 690].

Автори журналу сподівалися на зміни в освіті через звільнення 1880 р. міністра освіти Д. А. Толстого висловивши сумнів в успішності його 15 літнього правління, оскільки в освіті гімназій ухил було зроблено на вивченні латини та грецької, були відсутні відомості про тих хто навчається [7, с. 785–787; 53, с. 440–442]. В огляді перекладу М. В. Гоголя, часопис позначив наявність обвинувачень українофілів у вимогах особливого статусу української [38, с. 433]. В цей час було сподівання на перегляд Емського указу 1876 р., а в рецензії перекладу П. О. Кулішем Нового Заповіту на Галичині, зазначалось, що ставлення цензури до перекладу–перевірка змін політики уряду [39, с. 895–896, 898]. Очікування змін викликало виступи М. І. Костомарова щодо обмежень української мови та критику українофобів. Відповідаючи обвинуваченням М. Ф. Де-Пуле М. І. Костомаров підкреслював, що тема його статей – освіта українців, а не заміна «общерусского культурного языка» [12, с. 124–125]. Вчений продемонстрував утиски української мови, відкинув значення кулішівки як польську інтригу, визнав, що російська може бути мовою адміністрації, законодавства, культури [33, с. 336; 35, с. 434–437], оскільки використання української в той час серед дворянства українських земель імперії вважалося неосвіченістю [12, с. 127]. Співіснування російської та української М. І. Костомаров розглядав на прикладі Франції, Німеччини, де були нарідчя – провансальське, бретонське, нижньонімецьке [33, с. 331–336, 337], відкинув обвинувачення в «сепаратизмі» українофілів та оцінку спроби відділити від російської мови українську як Малоросію від Росії [34, с. 766–770]. Зміст статей виявив марну після вбивства Олександра II надію на скликану у серпні 1881 р. урядову нараду, котра виходячи з записки Київського генерал-губернатора М. І. Черткова, та звернення композитора М. В. Лисенка не змінила Емський указ (1876 р.). На думку тимчасового Харківського генерал-губернатора О. М. Дундукова–Корсакова указ посилив антиросійські настрої на Галичині [84, с. 174–178; 21, с. 108–114; 8, с. 101].

О. М. Пипін у рецензуючи твори галичан підкреслював осібність цієї мови та літератури від великоруської [70, с. 355–357, 371]. Згодом,

М. П. Драгоманов в статті «Новые движения среди русских Галичан» (1892 р.) звертав увагу на вплив реалізму російської літератури XIX ст. на молодь Галичини та його невідповідність інтересам москвофілів, розглянув боротьбу між польськими консерваторами, народовцями з москвофілами та радикалами, виклав 17 положень програми радикалів про землекористування селян, службу у війську, право на безкоштовну освіту, поширення української мови та знищення виборчих курій [82, с. 259, 263, 269–272]. Видання розглянуло співробітництво тут старих українофілів, москвофілів з урядом, боротьбу Русько-Української радикальної партії за зміни у виборчому законодавстві, політичну освіту народу, видання газет «Народ», «Хлібороб», діяльність І. Я. Франка, його арешт, виправдання від обвинувачень у нігілізмі, панславизмі, бажанні приєднати Галичину до Росії [83, с. 853–857; 89, с. 105–107]. Поява цих тем – свідчення нового етапу українського національного руху.

Різноманітні матеріали на сторінках часопису містили спостереження ознак (одяг, зброя, охайність, природа, ментальність) українського та російського народів. Особливі риси було виокремлено іноземцем XVIII ст., в період Кримської війни 1853–1856 рр. [73, с. 286; 5, с. 286, 298, 299, 301]. У 1898 р. на матеріалах Харківщини часопис розглянув взаємодію українців та росіян, звертаючи увагу на пом'якшення стосунків росіян з українцями на тлі зникнення національного вбрання [50, с. 802].

Таким чином, «Вестник Европы» до часопису «Киевская старина» (з 1882 р.) (ред. Ф. Лебединцев) й далі був одним з загальноросійських видань, котрі піднімали питання української мови, освіти, книговидання. Видання містило порівняльні матеріали про минувшину Московської держави та Російської імперії, що свідчило про окремішій історичний шлях російського народу. З 1860-х рр. залишалась проблема несприйняття української мови, культури, яке у 1899 р. виявилось у забороні читання галицькими вченими рефератів українською мовою на IX Археологічному з'їзді в Києві. Ця заборона була визначена за участі в цих подіях проросійськи налаштованого професора-слависта Київського університету, а пізніше цензора Т. Д. Флоринського котрий назвав українську жаргоном, з котрим за 15 р. проживання в Києві не зустрічався [86, с. 398–399; 15, с. 409–411, 415; 86, с. 394–402; 15, с. 406–416; 24, с. 413–418; 88, с. 6, 11, 23, 24].

Список використаних джерел

1. А. Н. Литературное обозрение. Рец. на А. А. Панков Братства. Очерк Истории западно-русских православных братств. Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1900 / Н. А. // Вестник Европы. – 1900. – Т.2. – №4. – С.827–832.
2. Арсеньев К. Мнимое безпристрастие. Рец. на кн. С. Невведенский М. Н. Катков и его время. – СПб., 1888 // Вестник Европы. – 1888. – Т.5. – №9. – С.252–270.
3. В-ль А. Греки в Московском царстве. Рец. на кн. Н. Каптерова «Характер отношений России к Православному Востоку в XVI и XVII столетиях». – М., 1885 / А. В-ль // Вестник Европы. – 1885. – Т.3. – №5–6. – С.302–319.
4. В-ль А. Приемы исторической работы. Опыт русской историографии В. С. Иконникова. Том 1, Кн.1, 2. – К., 1891, 1892 // Вестник Европы. – 1893. – Т.1. – №1. – С.253–296.
5. В-ль Рец. на кн.: Накануне реформ Иван Сергеевич Аксаков в письмах. Часть первая. Том третий. Письма 1851–1860-х годов. – Москва, 1892 // Вестник Европы. – 1893. – Т.3. – №5. – С.292–311.
6. Вестник Западной России. Историко-литературный журнал издаваемый К. Говорским. – 1865. – Кн.1. – Т.1. – С.18–19.
7. Внутреннее обозрение // Вестник Европы. – 1880. – Т.4. – №8. – С.785–787.
8. Волковинский В. М. Революционный терроризм у Російській імперії XIX ст. і Україна / В. М. Волковинський // Проблеми історії України XIX – поч. XX ст. – 2001. – Вип.2. – С.82–110.
9. Воропаев Ф. Крестьянская реформа в Юго-Западном крае. По личным воспоминаниям / Ф. Воропаев // Вестник Европы. – 1900. – Т.5. – №9. – С.63–89.
10. Вредное направление. Цензурное предупреждение // Вестник Европы. – 1899. – Т.2. – №3–4. – С.1.
11. Грушевський М. С. З публіцистичних писань М. Костомарова / М. С. Грушевський // Науково-публіцистичні і полемічні писання М. Костомарова. Зібрані заходом Академічної комісії укр. історіографії / іст. Секція Всеукр. АН; Ред. М. Грушевський. – К.: Держ. Вид-во України, 1928. – С.3–21.
12. Гончар О. Т. Українофільська діяльність Миколи Костомарова 1863–1885 у дзеркалі його епістолярної спадщини / О. Т. Гончар // Історіографічні дослідження в Україні. – 2014. – Вип.24. – С.116–145.
13. Драгоманов М. П. Восточная политика Германии и «обрусение» / М. П. Драгоманов // Вестник Европы. – 1872. – Т.2. – №4. – С.644–679.
14. Драгоманов М. П. Ново-кельтское и провансальское движение Франции / М. П. Драгоманов // Вестник Европы. – 1875. – Т.4. – №8. – С.688–740.
15. Еще о Киевском археологическом съезде. Письмо в редакцию Т. Д. Флоринского // Вестник Европы. – 1900. – Т.1–2. – №1. – С.406–416.
16. Ж-цкий И. Новая монография о гетмане Мазепе. Рец. на кн. Ф. М. Уманец Гетман Мазепа. Историческая монография. – СПб., 1897 / И. Ж-цкий // Вестник Европы. – 1898. – Т.3. – №6. – С.838–850.
17. Есин Б. И. Русская легальная пресса конца XIX – начала XX века // Из истории русской журналистики конца XIX – нач. XX в. (статьи, материалы, библиография). – М.: Изд-во Московского университета, 1973. – 268 с.
18. Ефименко А. Я. Малороссийское дворянство и его судьба. Исторический очерк / А. Я. Ефименко // Вестник Европы. – 1891. – Т.4. – №8. – С.515–569.
19. Земський Ю. Український національний рух у перші роки правління Олександра II / Ю. Земський // Київська старовина. – 2011. – №4. – С.67–96.
20. Кареев Н. Заметка об «Исследовании г-на Чечулина «Внешняя политика в нач. царствования Екатерины (1762–1774) Исследование М. Д. Чечулина. – СПб., 1896 / Н. Кареев // Вестник Европы. – 1897. – Т.1. – №1. – С.427–435.
21. Катренко А. Вимушені клопотання великого українського композитора (Листи М. В. Лисенка Київському, Подільському та Волинському генерал-губернатору) / А. Катренко // Пам'ять століть. – 2010. – №4–5. – С.108–114.
22. Киян О. І. Співробітництво М. І. Костомарова в історичних журналах пореформеної Росії / О. І. Киян // УІЖ. – 1990. – №4. – С.63–73.
23. Киян О. І. М. П. Драгоманов і російський лібералізм / О. І. Киян // УІЖ. – 1992. – №4. – С.31–39.
24. Коляда І. А. Тимофій Флоринський – імперський анти-українофільський інтелектуал і цензор / І. А. Коляда // Проблеми історії України XIX – поч. XX ст. – 2013. – Вип.22. – С.413–424.
25. Костомаров Н. И. Гетманство Юрия Хмельницкого / Н. И. Костомаров // Вестник Европы. – 1868. – Т.2. – №4. – С.485–536.
26. Костомаров Н. И. Гетманство Юрия Хмельницкого / Н. И. Костомаров // Вестник Европы. – 1868. – Т.3. – №5. – С.150–212.
27. Костомаров Н. И. История раскола и раскольников / Н. И. Костомаров // Вестник Европы. – 1871. – Т.2. – №4. – С.469–536.
28. Костомаров Н. И. Личность царя Ивана Васильевича Грозного / Н. И. Костомаров // Вестник Европы. – 1871. – Т.5. – №10. – С.499–571.
29. Костомаров Н. И. Предания первоначальной русской летописи / Н. И. Костомаров // Вестник Европы. – 1873. – Т.1. – №1. – С.5–73.
30. Костомаров Н. И. П. Могила перед судом истории / Н. И. Костомаров // Вестник Европы. – 1874. – Т.3. – №5. – С.429–441.

31. Костомаров Н. И. Моя «Русская история» / Н. И. Костомаров // Вестник Европы. – 1876. – Т.5. – №9. – С.324–339.
32. Костомаров Н. И. Руина. Историческая монография. Гетманство Самойловича 1672–1687 / Н. И. Костомаров // Вестник Европы. – 1880. – Т.4. – №8. – С.401–468.
33. Костомаров Н. И. Малорусское слово / Н. И. Костомаров // Костомаров М. И. Слов'янська міфологія. Упор., приміт. І. П. Бейко, А. М. Пологай; вступна ст. М. Т. Яценка. – К.: Либідь, 1994. – С.331–336.
34. Костомаров Н. И. Еще по поводу Малорусского слова. Московским ведомостям / Н. И. Костомаров // Вестник Европы. – 1881. – Т.2. – №4. – С.766–770.
35. Костомаров Н. И. По поводу статьи Г. Де-Пуле в «Русском вестнике» об украинофильстве / Н. И. Костомаров // Вестник Европы. – 1882. – Т.3. – №5. – С.434–437.
36. Кулишер М. Механические основы передвижения масс / М. Кулишер // Вестник Европы. – 1897. – Т.4. – №8. – С.597–635.
37. Кульжинский И. Замечательные особенности в истории малороссийского казачества / И. Кульжинский // Вестник Западной России. Истор.-литературный журнал изд. К. Говорским. – 1868. – Кн.8. – Т.3. – С.15–25.
38. Литературное обозрение: Рец.: Переклади з Н. Гоголя Олени Пчілки Киев 1881; З Давнього зшитку Пісні і Думи. Переклав І. Старуский. – Киев 1881 // Вестник Европы. – 1881. – Т.6. – №11. – С.432–437.
39. Литературное обозрение: Рец. на Св. Письмо Нового Заповіту. Мовою русько-українською. Переклади у купі П. О. Куліш і Др. Пуллою печатано у Львові, 1880 // Вестник Европы. – 1881. – Т.1. – №2. – С.895–898.
40. Литературное обозрение: Рец. на брошюру Н. Г. Дебольский Наше учебное ведомство и начальная школа // Вестник Европы. – 1884. – Т.4. – №7. – С.428–429.
41. Литературное обозрение: Рец. на книгу Антонович В. Б. Монографии по истории Юго-Западной России. – К.: Тип. Федорова, 1885. Т.1 // Вестник Европы. – 1885. – Т.3. – №5–6. – С.872–874.
42. Литературное обозрение. Рецензия на Чтения в историческом обществе Нестора-летописца. Кн. II. Издана под ред. Н. П. Дашкевича и А. И. Соболевского. – К., 1888 // Вестник Европы. – 1890. – Т.1. – №2. – С.878–881.
43. Литературное обозрение: Рец. на кн. Исторические судьбы Северо-Западного Издано при Министерстве внутренних дел П. К. Батюшковым. – СПб., 1890 // Вестник Европы. – 1890. – Т.3. – №5. – С.392–395.
44. Литературное обозрение: Рец. на кн. Д. И. Яворницкий История запорожских казаков. Том первый с 22 рисунками. – СПб., 1892 // Вестник Европы. – 1892. – Т.4. – №8. – С.878–880.
45. Литературное обозрение: Рец. на кн. Мысли о народных малорусских думках Г. Житецкого (Изд. журнала «Киевская старина»). – Киев, 1893; И. Ф. Сумцов Современная Малороссийская этнография. Часть I-я с портретом А. А. Потебни (Изд. Журнала «Киевская старина»). – Киев, 1893 // Вестник Европы. – 1893. – Т.3. – №6. – С.884–889.
46. Литературное обозрение: Рец. на сочинения Г. С. Скворода собранные и редактированные проф. Д. И. Багалеем. юбилейное издание 1794–1894. 7 т. Сборник Харьковского историко-филологического общества. – Харьков, 1894 // Вестник Европы. – 1895. – Т.1. – №1. – С.407–412.
47. Литературное обозрение: Рец. на кн. Марко Вовчок Полное собр. сочинений. Т.1. – Саратов, 1896 // Вестник Европы. – 1896. – Т.6. – №12. – С.844–846.
48. Литературное обозрение: Рец. на кн. А. М. Лобода Русский богатырский эпос (опыт критико-библиографического обзора трудов по русскому богатырскому эпосу). – К., 1896 // Вестник Европы. – 1897. – Т.2. – №3. – С.392–395.
49. Литературное обозрение: Рец. на кн. В. П. Горленко Южно-Русские очерки и портреты. – К., 1898 // Вестник Европы. – 1898. – Т.2. – №3. – С.412–417.
50. Литературное обозрение: Рец. на кн. Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Очерки по этнографии края. Под ред. В. А. Иванова Издание Харьковского губернского статистического комитета. Т.1. – Харьков, 1898 // Вестник Европы. – 1898. – Т.6. – №12. – С.801–803.
51. Литературное обозрение: Рец. на кн. Б. Гринченко П. А. Кулиш. – Чернигов, 1899 // Вестник Европы. – 1900. – Т.1. – №2. – С.847–850.
52. М. И. Елизавета Петровна. Исторический очерк / М. И. // Вестник Европы. – 1887. – Т.2. – №3. – С.5–57.
53. М. С. Реакции «Московских ведомостей» по поводу одной из передовых статей в октябре / С. М. // Вестник Европы. – 1874. – Т.6. – №11. – С.440–442.
54. Марков Е. Рец. на статью «О народном образовании гр. Л. Н. Толстого (в №03. 1874) и рец. на ст. «Новые идеи в нашей школе Н. И. Цветков» Русский вестник. – 1874. – №9 / Е. Марков // Вестник Европы. – 1875. – Т.3. – №5. – С.337–354.
55. Миллер А. И. «Украинский вопрос» в политике властей и русаком общественном мнении (вторая половина XIX ст.) / А. И. Миллер. – СПб.: Алтея, 2000. – 288 с.
56. Никитина М. А. Буржуазно-либеральные и модернистские издания 1890–1904 // Литературный процесс и русская журналистика конца XIX – начала XX века. – М., 1982. – 376 с.
57. Озерянский А. С. Александр Николаевич Пыпин / А. С. Озерянский // Вопросы истории. – 2009. – №10. – С.35–59.
58. Оржеховский И. В. Администрация и печать между двумя революционными ситуациями 1866–1878 гг. / И. В. Оржеховский. – Горький: Горьковский государственный университет, 1973. – 94 с.
59. Очерки по истории русской журналистики. II половина XIX века. – Ленинград: Изд. Ленинградского Университета, 1965. – Т.2. – 516 с.
60. Пассек Т. П. Из дальних лет воспоминаний / Т. П. Пассек. – СПб.: Тип. А. С. Суворина, В. И. Лихачева, 1879. – Т.2. – 498 с.
61. Пыпин А. Н. Характеристика литературных мнений от двадцатых до пятидесятих годов Исторические очерки. VI Славянофильство / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1872. – Т.6. – №12. – С.618–678.
62. Пыпин А. Н. Панславизм в прошлом и настоящем // Вестник Европы. – 1878. – Т.5. – Кн.10. – С.726–766.
63. Пыпин А. Н. «Польский вопрос» в русской литературе / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1880. – Т.3. – №5. – С.239–271.
64. Пыпин А. Н. К спорам об украинофильстве / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1882. – Т.3. – №5. – С.438–442.
65. Пыпин А. Н. Итоги старого Московского царства / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1894. – Т.4. – №8. – С.760–808.
66. Пыпин А. Н. Московская старина: состояние исторических знаний / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1885. – Т.1. – №2. – С.689–733.
67. Пыпин А. Н. О задачах русской этнографии / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1885. – Т.2. – №4. – С.781–803.
68. Пыпин А. Н. Обзор малорусской этнографии / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1885. – Т.5. – №9. – С.325–350.
69. Пыпин А. Н. Рец. на кн. Иноземцы в Московской России. Из истории иностранных сношений в России в XVI–XVII веках Исследование Д. Цветаева. – М., 1886. Памятники истории протестанства. Ч.1. / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1888. – Т.1. – №1. – С.255–296.
70. Пыпин А. Н. Особенный русский язык рец. на кн. Иероним Аноним Повести и рассказы Том I–II. Тип. Общества «Академический кружок», 1882–1887 / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1888. – Т.6. – №11. – С.354–372.
71. Пыпин А. Н. XVI век и реформа рец. на кн. Е. Шмурло XVI век и его значение в русской истории. – СПб., 1891 / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1892. – Т.1. – №2. – С.722–744.
72. Пыпин А. Н. Новые разыскания в народной старине. Разыскание в области русского духовного стиха. Акад. А. Н. Веселовским. – СПб., 1891. – Вып.6 / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1892. – Т.4. – №8. – С.722–751.
73. Пыпин А. Н. Рассказы иностранца о Петре Великом рец. на кн. Юста Юля, датского посланника при русском дворе (1709–1711) Перевел с датского Ю. Н. Щербачев (Русский Архив 1892 – №3–11) / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1893. – Т.2. – №3–4. – С.255–293.
74. Пыпин А. Н. Новые данные о славянских делах / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1893. – Т.4. – №8. – С.758–802.
75. Пыпин А. Н. Из истории панславизма / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1893. – Т.5. – №9. – С.267–313.
76. Пыпин А. Н. Новая эпоха в истории средневековой русской литературы / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1894. – Т.1. – №1. – С.248–288.
77. Пыпин А. Н. Древнее просвещение / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1894. – Т.1. – №2. – С.750–794.
78. Пыпин А. Н. Древняя повесть II Ряд новых заимствований / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1894. – Т.3. – №5. – С.282–328.
79. Пыпин А. Н. Вопросы древнерусской письменности / А. Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1894. – Т.3. – №6. – С.712–758.

80. Пыпин А. Н. Последние времена Московской России I Отношение к западной образованности. Киевская школа. Симеон Полоцкий / А. Н. Пыпин // *Вестник Европы*. – 1894. – Т.5. – №10. – С.741–789.
81. Пыпин А. Н. Григорий Котошихин Рец. На кн. Л. И. Маркевич Григорий Котошихин и его сочинение о Московском государстве в половине XVII века. – Одесса, 1895 / А. Н. Пыпин // *Вестник Европы*. – 1896. – Т.5. – №9. – С.245–295.
82. Р. Я. Новые движения среди русских Галичан / Я. Р. // *Вестник Европы*. – 1892. – Т.6. – №11. – С.258–279.
83. Р. Яр. Всеобщее голосование и Русины в Австрии / Яр. Р. // *Вестник Европы*. – 1894. – Т.2. – №4. – С.853–857.
84. Савченко Ф. Заборона українства 1876 р. До історії громадських рухів в Україні 1860–1870-х рр. / Всеукр. А.Н.: (Передн. Слово Ф. Савченко) / Ф. Савченко. – Х.-К.: Державне видавництво України, 1930. – 414 с.
85. Семевский В. Несколько слов о В. И. Каразине / В. Семевский // *Вестник Европы*. – 1893. – Т.1. – №2. – С.531–544.
86. Т. Литературное обозрение. Рец. на кн. Известия IX Археологического съезда в Киеве первого августа г. Киев 1899; К. П. Михальчук Что такое малорусская (южнорусская) речь. (Оттиск из журнала «Киевская старина». – К., 1899) / Т. // *Вестник Европы*. – 1899. – Т.6. – №11–12. – С.394–402.
87. Толочко О. П. Києво-руська спадщина в історичній думці України початку XIX ст. / О. П. Толочко // Україна і Росія в історичній ретроспективі Українські проекти в Російській імперії. – К., 2013. – С.250–306.
88. Флоринский Т. Д. Зарубежная Русь и ее горькая доля (текст выступления на ежегодном собрании Киевского славянского Благотворительного общества 11 мая 1900 года). – К., 1900. – 28 с.
89. Франко И. К свету Рассказ И. Франка. От переводчика // *Вестник Европы*. – 1897. – Т.5. – №9. – С.104–130.
90. Л. О «Великой лжи» нашего времени. Рец. на Московский сборник изд. К. П. Победоносцева. – Москва, 1896 / Л. // *Вестник Европы*. – 1896. – Т.5. – №10. – С.768–790.
- References**
1. A. N. Literaturnoe obozrenie. Rec. na A. A. Pankov Bratstva. Ocherk Istorii zapadno-russkikh pravoslavnykh bratstv. Svjato-Troickaja Sergieva Lavra, 1900 / N. A. // *Vestnik Evropy*. – 1900. – Т.2. – №4. – С.827–832.
2. Arsen'ev K. Mnimoe bezpristastie. Rec. na kn. S. Nevvedenskij M. N. Katkov i ego vremja. – SPb., 1888 // *Vestnik Evropy*. – 1888. – Т.5. – №9. – С.252–270.
3. V-l' A. Greki v Moskovskom carstve. Rec. na kn. N. Kapterova «Harakter otoshenij Rossii k Pravoslavnomu Vostoku v XVI i XVII stoletijah». – M., 1885 / A. V-l' // *Vestnik Evropy*. – 1885. – Т.3. – №5–6. – С.302–319.
4. V-l' A. Priemy istoricheskoi raboty. Opyt russkoi istoriografii V. S. Ikonnikova. Tom 1, Kn.1, 2. – K., 1891, 1892 // *Vestnik Evropy*. – 1893. – Т.1. – №1. – С.253–296.
5. V-l' Rec. na kn.: Nakanune reform Ivan Sergeevich Aksakov v pis'mah. Chast' pervaja. Tom tretij. Pis'ma 1851–1860-h godov. – Moskva, 1892 // *Vestnik Evropy*. – 1893. – Т.3. – №5. – С.292–311.
6. *Vestnik Zapadnoj Rossii*. Istoriko-literaturnyj zhurnal izdavaemyj K. Govorskim. – 1865. – Kn.1. – Т.1. – С.18–19.
7. Vnutrennee obozrenie // *Vestnik Evropy*. – 1880. – Т.4. – №8. – С.785–787.
8. Volkovyns'kyj V. M. Revoljucijnyj teroryzm u Rosijs'kij imperii' XIX st. i Ukrai'na / V. M. Volkovyns'kyj // *Problemy istorii' Ukrai'ny XIX – poch. XX st.* – 2001. – Vyp.2. – С.82–110.
9. Voropaev F. Krest'janskaja reforma v Jugo-Zapadnom krae. Po lichnym vospominanijam / F. Voropaev // *Vestnik Evropy*. – 1900. – Т.5. – №9. – С.63–89.
10. Vrednoe napravlenie. Cenzurnoe preduprezhdenie // *Vestnik Evropy*. – 1899. – Т.2. – №3–4. – С.1.
11. Grushevs'kyj M. S. Z publicystychnykh pysan' M. Kostomarov / M. S. Grushevs'kyj // *Naukovo-publicystychni i polemichni pysannja M. Kostomarov. Zibrani zahodom Akademichnoi' komisii' ukr. istoriografii' / ist. Sekcija Vseukr. AN; Red. M. Grushevs'kyj*. – K.: Derzh. Vyd-vo Ukrai'ny, 1928. – С.3–21.
12. Gonchar O. T. Ukrai'nofil's'ka dijalknist' Mykoly Kostomarov 1863–1885 u dzerkali jogo epistoljarnoi' spadshhyny / O. T. Gonchar // *Istoriografichni doslidzhennja v Ukrai'ni*. – 2014. – Vyp.24. – С.116–145.
13. Dragomanov M. P. Vostochnaja politika Germanii i «obrusenie» / M. P. Dragomanov // *Vestnik Evropy*. – 1872. – Т.2. – №4. – С.644–679.
14. Dragomanov M. P. Novo-kel'tskoe i provansal'skoe dvizhenie Francii / M. P. Dragomanov // *Vestnik Evropy*. – 1875. – Т.4. – №8. – С.688–740.
15. Eshhe o Kievskom archeologicheskom svezde. Pis'mo v redakciju T. D. Florinskogo // *Vestnik Evropy*. – 1900. – Т.1–2. – №1. – С.406–416.
16. Zh-ckij I. Novaja monografija o getmane Mazepe. Rec. na kn. F. M. Umanec Getman Mazepa. Istoricheskaja monografija. – SPb., 1897 / I. Zh-ckij // *Vestnik Evropy*. – 1898. – Т.3. – №6. – С.838–850.
17. Esin B. I. Russkaja legal'naja pressa konca XIX – nachala XX veka // Iz istorii russkoj zhurnalistiki konca XIX – nach. XX v. (stat'i, materialy, bibliografija). – M.: Izd-vo Moskovskogo universiteta, 1973. – 268 s.
18. Efimenko A. Ja. Malorossijskoe dvorjanstvo i ego sud'ba. Istoricheskij ocherk / A. Ja. Efimenko // *Vestnik Evropy*. – 1891. – Т.4. – №8. – С.515–569.
19. Zems'kyj Ju. Ukrai'ns'kyj nacional'nyj ruh u pershi roky pravlinnja Oleksandra II / Ju. Zems'kyj // *Kyi'vs'ka starovyna*. – 2011. – №4. – С.67–96.
20. Kareev N. Zametka ob «Issledovanii g-na Chechulina «Vneshnjaja politika v nach. carstvovanija Ekateriny (1762–1774) Issledovanie M. D. Chechulina. – SPb., 1896 / N. Kareev // *Vestnik Evropy*. – 1897. – Т.1. – №1. – С.427–435.
21. Katrenko A. Vymusheni klopottannja velykogo ukrai'ns'kogo kompozytora (Lysty M. V. Lysenka Kyi'vs'komu, Podil's'komu ta Volyns'komu general-gubernatoru) / A. Katrenko // *Pam'jat' stolit'*. – 2010. – №4–5. – С.108–114.
22. Kyjan O. I. Spivrobotnyctvo M. I. Kostomarov v istorychnykh zhurnalah poreformenoi' Rosii' / O. I. Kyjan // *UIZh*. – 1990. – №4. – С.63–73.
23. Kyjan O. I. M. P. Dragomanov i rosijs'kyj liberalizm / O. I. Kyjan // *UIZh*. – 1992. – №4. – С.31–39.
24. Koljada I. A. Tymofij Floryns'kyj – impers'kyj anty-ukrai'nofil's'kyj intelektual i cenzor / I. A. Koljada // *Problemy istorii' Ukrai'ny XIX – poch. XX st.* – 2013. – Vyp.22. – С.413–424.
25. Kostomarov N. I. Getmanstvo Jurija Hmel'nickogo / N. I. Kostomarov // *Vestnik Evropy*. – 1868. – Т.2. – №4. – С.485–536.
26. Kostomarov N. I. Getmanstvo Jurija Hmel'nickogo / N. I. Kostomarov // *Vestnik Evropy*. – 1868. – Т.3. – №5. – С.150–212.
27. Kostomarov N. I. Istorija raskola i raskol'nikov / N. I. Kostomarov // *Vestnik Evropy*. – 1871. – Т.2. – №4. – С.469–536.
28. Kostomarov N. I. Lichnost' carja Ivana Vasil'evicha Groznogo / N. I. Kostomarov // *Vestnik Evropy*. – 1871. – Т.5. – №10. – С.499–571.
29. Kostomarov N. I. Predanija pervonachal'noj russkoi letopisi / N. I. Kostomarov // *Vestnik Evropy*. – 1873. – Т.1. – №1. – С.5–73.
30. Kostomarov N. I. P. Mogila pered sudom istorii / N. I. Kostomarov // *Vestnik Evropy*. – 1874. – Т.3. – №5. – С.429–441.
31. Kostomarov N. I. Moja «Russkaja istorija» / N. I. Kostomarov // *Vestnik Evropy*. – 1876. – Т.5. – №9. – С.324–339.
32. Kostomarov N. I. Ruina. Istoricheskaja monografija. Getmanstvo Samojlovicha 1672–1687 / N. I. Kostomarov // *Vestnik Evropy*. – 1880. – Т.4. – №8. – С.401–468.
33. Kostomarov N. I. Malorusskoe slovo / N. I. Kostomarov // *Kostomarov M. I. Slov'jans'ka mifologija. Upor., prymit. I. P. Bejko, A. M. Polotaj; vstupna st. M. T. Jacenka. – K.: Lybid', 1994. – С.331–336.*
34. Kostomarov N. I. Eshhe po povodu Malorusskogo slova. Moskovskim vidomostjam / N. I. Kostomarov // *Vestnik Evropy*. – 1881. – Т.2. – №4. – С.766–770.
35. Kostomarov N. I. Po povodu stat'i G. De-Pule v «Russkom vestnike» ob ukrainofil'stve / N. I. Kostomarov // *Vestnik Evropy*. – 1882. – Т.3. – №5. – С.434–437.
36. Kulisher M. Mehanicheskie osnovy peredvizhenija mass / M. Kulisher // *Vestnik Evropy*. – 1897. – Т.4. – №8. – С.597–635.
37. Kul'zhinskij I. Zamechatel'nye osobennosti v istorii malorossijskogo kazachestva / I. Kul'zhinskij // *Vestnik Zapadnoj Rossii. Istor.-literaturnyj zhurnal izd. K. Govorskim*. – 1868. – Kn.8. – Т.3. – С.15–25.
38. Literaturnoe obozrenie: Rec.: Pereklady z N. Gogolja Oleny Pchilich Kyev 1881; Z Davn'ogo zshytku Pismi i Dumy. Pereklav Y. Starus'kyj. – Kiev 1881 // *Vestnik Evropy*. – 1881. – Т.6. – №11. – С.432–437.
39. Literaturnoe obozrenie: Rec. na Sv. Pys'mo Novogo Zapovitu. Movoju rus'ko-ukrai'ns'koju. Pereklaly u kupi P. O. Kulish i Dr. Pul'juj pechatano u L'vovi, 1880 // *Vestnik Evropy*. – 1881. – Т.1. – №2. – С.895–898.

40. Literaturnoe obozrenie: Rec. na broshjuru N. G. Debol'skij Nashe uchebnoe vedomstvo i nachal'naja shkola // Vestnik Evropy. – 1884. – T.4. – №7. – S.428–429.
41. Literaturnoe obozrenie: Rec. na knigu Antonovich V. B. Monografii po istorii Jugo–Zapadnoj Rossii. – K.: Tip. Fedorova, 1885. T.1 // Vestnik Evropy. – 1885. – T.3. – №5–6. – S.872–874.
42. Literaturnoe obozrenie. Recenzija na Chtenija v istoricheskom obshhestve Nestora–letopisca. Kn.II. Izdana pod red. N. P. Dashkevicha i A. I. Sobolevskogo. – K., 1888 // Vestnik Evropy. – 1890. – T.1. – №2. – S.878–881.
43. Literaturnoe obozrenie: Rec. na kn. Istoricheskie sud'by Severo–Zapadnogo Izdano pri Ministerstve vnutrennih del P. K. Bajushkovym. – SPb., 1890 // Vestnik Evropy. – 1890. – T.3. – №5. – S.392–395.
44. Literaturnoe obozrenie: Rec. na kn. D. I. Javornickij Istorija zaporožskih kazakov. Tom pervyj s 22 risunkami. – SPb., 1892 // Vestnik Evropy. – 1892. – T.4. – №8. – S.878–880.
45. Literaturnoe obozrenie: Rec. na kn. Mysli o narodnyh maloruskikh dumah G. Zhiteckogo (Izd. zhurnala «Kievskaja starina»). – Kiev, 1893; I. F. Sumcov Sovremennaja Malorossijskaja jetnografija. Chast' I–ja s portretom A. A. Potebni (Izd. Zhurnala «Kievskaja starina»). – Kiev, 1893 // Vestnik Evropy. – 1893. – T.3. – №6. – S.884–889.
46. Literaturnoe obozrenie: Rec. na sochinenija G. S. Skovoroda sobrannye i redaktirovannye prof. D. I. Bagaleem. jubilejnoe izdanie 1794–1894. 7 t. Sbornik Har'kovskogo istoriko–filologicheskogo obshhestva. – Har'kov, 1894 // Vestnik Evropy. – 1895. – T.1. – №1. – S.407–412.
47. Literaturnoe obozrenie: Rec. na kn. Marko Vovchok Polnoe sobr. sochinenij. T.I. – Saratov, 1896 // Vestnik Evropy. – 1896. – T.6. – №12. – S.844–846.
48. Literaturnoe obozrenie: Rec. na kn. A. M. Loboda Russkij bogatyrskij jepos (opyt kritiko–bibliograficheskogo obzora trudov po russkomu bogatyrskomu jeposu). – K., 1896 // Vestnik Evropy. – 1897. – T.2. – №3. – S.392–395.
49. Literaturnoe obozrenie: Rec. na kn. V. P. Gorlenko Juzhno–Russkie ocherki i portrety. – K., 1898 // Vestnik Evropy. – 1898. – T.2. – №3. – S.412–417.
50. Literaturnoe obozrenie: Rec. na kn. Zhizn' i tvorcestvo krest'jan Har'kovskoj gubernii. Ocherki po jetnografii kraja. Pod red. V. A. Ivanova Izdanie Har'kovskogo gubernskogo statisticheskogo komiteta. T.I. – Har'kov, 1898 // Vestnik Evropy. – 1898. – T.6. – №12. – S.801–803.
51. Literaturnoe obozrenie: Rec. na kn. B. Grinchenko P. A. Kulish. – Chernigov, 1899 // Vestnik Evropy. – 1900. – T.1. – №2. – S.847–850.
52. M. I. Elizaveta Petrovna. Istoricheskij ocherk / M. I. // Vestnik Evropy. – 1887. – T.2. – №3. – S.5–57.
53. M. S. Reakcii «Moskovskih vedomstev» po povodu odnoj iz peredovyh statej v oktjabre / S. M. // Vestnik Evropy. – 1874. – T.6. – №11. – S.440–442.
54. Markov E. Rec. na stat'ju «O narodnom obrazovanii gr. L. N. Tolstogo (v №03. 1874) i rec. na st. «Novye idei v nashej shkole N. I. Cvetkov» Russkij vestnik. – 1874. – №9 / E. Markov // Vestnik Evropy. – 1875. – T.3. – №5. – S.337–354.
55. Miller A. I. «Ukrainskij vopros» v politike vlastej i rusakom obshhestvennom mnenii (vtoraja polovina XIX st.) / A. I. Miller. – SPb.: Alteja, 2000. – 288 s.
56. Nikitina M. A. Burzhuazno–liberal'nye i modernistskie izdaniya 1890–1904 // Literaturnyj process i russkaja zhurnalistika konca XIX – nachala XX veka. – M., 1982. – 376 s.
57. Ozerjanskij A. S. Aleksandr Nikolaevich Pypin / A. S. Ozerjanskij // Voprosy istorii. – 2009. – №10. – S.35–59.
58. Orzhehovskij I. V. Administracija i pechat' mezdu dvumja revoljucionnymi situacijami 1866–1878 gg. / I. V. Orzhehovskij. – Gor'kij: Gor'kovskij gosudarstvennyj universitet, 1973. – 94 s.
59. Ocherki po istorii russkoj zhurnalistiki. II polovina XIX veka. – Leningrad: Izd. Leningradskogo Universiteta, 1965. – T.2. – 516 s.
60. Passek T. P. Iz dal'nih let vospominanij / T. P. Passek. – SPb.: Tip. A. S. Suvorina, V. I. Lihacheva, 1879. – T.2. – 498 s.
61. Pypin A. N. Harakteristika literaturnykh mnenij ot dvadcatykh do pjatidesjatykh godov Istoricheskie ocherki. VI Slavjanofil'stvo / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1872. – T.6. – №12. – S.618–678.
62. Pypin A. N. Panslavizm v proshlom i nastojashem // Vestnik Evropy. – 1878. – T.5. – Kn.10. – S.726–766.
63. Pypin A. N. «Pol'skij vopros» v russkoj literature / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1880. – T.3. – №5. – S.239–271.
64. Pypin A. N. K sporam ob ukrainofil'stve / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1882. – T.3. – №5. – S.438–442.
65. Pypin A. N. Itogi starogo Movskovskogo carstva / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1894. – T.4. – №8. – S.760–808.
66. Pypin A. N. Moskovskaja starina: sostojanie istoricheskikh znaniy / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1885. – T.1. – №2. – S.689–733.
67. Pypin A. N. O zadachah russkoj jetnografii / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1885. – T.2. – №4. – S.781–803.
68. Pypin A. N. Obzor maloruskoj jetnografii / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1885. – T.5. – №9. – S.325–350.
69. Pypin A. N. Rec. na kn. Inozemcy v Moskovskoj Rossii. Iz istorii inostrannyh snoshenij v Rossii v XVI–XVII vekah Issledovanie D. Cvetaeva. – M., 1886. Pamjatniki istorii protestantstva. Ch.1. / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1888. – T.1. – №1. – S.255–296.
70. Pypin A. N. Osobennyj russkij jazyk rec. na kn. Ieronim Anonim Povesti i rasskazy Tom I–II. Tip. Obshhestva «Akademicheskij kruzhok», 1882–1887 / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1888. – T.6. – №11. – S.354–372.
71. Pypin A. N. XVI vek i reforma rec. na kn. E. Shmurlo XVI vek i ego znachenie v russkoj istorii. – SPb., 1891 / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1892. – T.1. – №2. – S.722–744.
72. Pypin A. N. Novye razyskanija v narodnoj starine. Razyskanie v oblasti russkogo duhovnogo stiha. Akad. A. N. Veselovskim. – SPb., 1891. – Vyp.6 / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1892. – T.4. – №8. – S.722–751.
73. Pypin A. N. Rasskazy inostranca o Petre Velikom rec. na kn. Justa Julja, datskogo poslannika pri russkom dvore (1709–1711) Perevel s datskogo Ju. N. Shherbachev (Russkij Arhiv 1892 – №3–11) / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1893. – T.2. – №3–4. – S.255–293.
74. Pypin A. N. Novye dannye o slavjanskikh delah / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1893. – T.4. – №8. – S.758–802.
75. Pypin A. N. Iz istorii panslavizma / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1893. – T.5. – №9. – S.267–313.
76. Pypin A. N. Novaja jepoha v istorii srednevekovoj russkoj literatury / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1894. – T.1. – №1. – S.248–288.
77. Pypin A. N. Drevnee prosveshhenie / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1894. – T.1. – №2. – S.750–794.
78. Pypin A. N. Drevnjaja povest' II Rjad novykh zaimstvovanij / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1894. – T.3. – №5. – S.282–328.
79. Pypin A. N. Voprosy drevnerusskoj pis'mennosti / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1894. – T.3. – №6. – S.712–758.
80. Pypin A. N. Poslednie vremena Moskovskoj Rossii I Otnoshenie k zapadnoj obrazovannosti. Kievskaja shkola. Simeon Polockij / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1894. – T.5. – №10. – S.741–789.
81. Pypin A. N. Grigorij Kotoshihin Rec. Na kn. L. I. Markevich Grigorij Kotoshihin i ego sochinenie o Moskovskom gosudarstve v polovine XVII veka. – Odessa, 1895 / A. N. Pypin // Vestnik Evropy. – 1896. – T.5. – №9. – S.245–295.
82. R. Ja. Novye dvizhenija sredi russkikh Galichan / Ja. R. // Vestnik Evropy. – 1892. – T.6. – №11. – S.258–279.
83. R. Jar. Vseobshhee golosovanie i Rusiny v Avstrii / Jar. R. // Vestnik Evropy. – 1894. – T.2. – №4. – S.853–857.
84. Savchenko F. Zaborona ukrai'nstva 1876 r. Do istorii' gromad'skyh ruhiv v Ukrai'ni 1860–1870–h rr. / Vseukr. A.N.: (Peredn. Slovo F. Savchenko) / F. Savchenko. – H.–K.: Derzhavne vydavnytvo Ukrai'ny, 1930. – 414 s.
85. Semevskij V. Neskol'ko slov o V. I. Karazine / V. Semevskij // Vestnik Evropy. – 1893. – T.1. – №2. – S.531–544.
86. T. Literaturnoe obozrenie. Rec. na kn. Izvestija IX Arheologicheskogo s#ezda v Kieve pervogo avgusta g. Kiev 1899; K. P. Mihal'chuk Chto takoe maloruskaja (juzhnorusskaja) rech'. (Ottisk iz zhurnala «Kievskaja starina». – K., 1899) / T. // Vestnik Evropy. – 1899. – T.6. – №11–12. – S.394–402.
87. Tolochko O. P. Kyjevo–rus'ka spadshhyna v istorychnij dumci Ukrai'ny pochatku XIX st. / O. P. Tolochko // Ukrai'na i Rosija v istorychnij retrospektyvi Ukrai'ns'ki proekty v Rosijs'kij imperii'. – K., 2013. – S.250–306.
88. Florinskij T. D. Zarubezhnaja Rus' i ee gor'kaja dolja (tekst vystuplenija na ezhegodnom sobranii Kievskogo slavjanskogo Blagotvoritel'nogo obshhestva 11 maja 1900 goda). – K., 1900. – 28 s.
89. Franko I. K svetu Rasskaz I. Franka. Ot perevodchika // Vestnik Evropy. – 1897. – T.5. – №9. – S.104–130.
90. L. O «Velikoj lzhi» nashego vremeni. Rec. na Moskovskij sbornik izd. K. P. Pobedonosceva. – Moskva, 1896 / L. // Vestnik Evropy. – 1896. – T.5. – №10. – S.768–790.

Egorov V. V., candidate of historical sciences, associate professor of political science, Kyiv National University of Construction and Architecture (Ukraine, Kyiv), egorov.1977@email.ua

Ukrainian problem on the «Vestnik Yevropy» magazine pages in the 1860's–1890

In the article the Ukrainian problem on the pages «Vestnik Yevropy» – one of the leading in the second half of the XIX century in the Russian Empire journal's is lighted up. One of the areas which «Vestnik Yevropy» paid attention on it's pages was the historical past of the Ukrainian people. Numerous well-known historian M. I. Kostomarov's studies which concerned with Old Rus History and the Cossacks were devoted to this topic.

Among the many materials the significant place on the pages of the magazine were occupied by the problems associated with the history, language, education of the Ukrainian people as well as the public and political struggle of the Ukrainian's that began in the late 1890's.

Much attention was paid to the condition's in which Ukrainian language was in the Russian society in XIXth century. The magazine's authors, including historian and political thinker M. P. Dragomanov, acknowledged that there was the negative score of attempts to independently change the Ukrainian culture as Polish intrigue in the mass of Russian society. Award was so later because the mass of Russian society was used to one form of individual deprive and did not understand that part of the «Russian people» representatives declared their own historical traits. In the magazine's articles much attention was paid to the Ukrainian language question, it's origin and formation process.

O. M. Pypin «Vestnik Yevropy» permanent author paid much attention to the development of the Slavic revival in of Galicia in early 1830-ies. Considerable attention «Vestnik Yevropy» authors paid to the problem of the Russian people and their language origin. O. M. Pypin allocated several sub-types of Russian people – those who resided in the central provinces, north, and southern areas. On the pages of periodical there was also expressed the M. I. Kostomarov's opinion about the insignificant influence of Tatar supremacy on the north of Russia autocracy formation in XII century.

Repeatedly, M. I. Kostomarov, O. M. Pypin and other magazine's authors paid particular attention to the question of the Ukrainian as impaired language right to live. A question of the Ukrainian language protection as the language of public education was examined in M. I. Kostomarov's and O. M. Pypin's articles. They objected to the idea of Ukrainian language especially under the defective conditions of the 1876 edict.

The mentioned problems got their address in the late 1890's and received a sequel in the form of banning the use of the Ukrainian language by Galician scientific delegation during the IX Archaeological Congress in Kyiv (1899).

Considerable attention in the numerous magazine's articles was given to the issue of public education, in particular in the Ukrainian language. Journal's authors lively responded the changes in education leadership in the Russian Empire of the early 1880's. It is worth to emphasize that in these articles and speeches addressed the hope for a special meeting convocation which took place in August 1881 with the Ministers, Ober-Procurator of the Synod participation which examined the notes of the Kyiv Governor-General M. I. Chertkov, O. M. Dundukov-Korsakov, and appeal of the composer M. Lysenko about the possibility to reduce the suppression of the Ukrainian language.

Thus, under the conditions of the significant propagation of the media press in the Russian Empire in the second-half 1860–1890's «Vestnik Yevropy» was one of a few publications, which raised questions of the Ukrainian language development, formed positive opinion about the ukrainofil's intentions. After that, in the first half of 1890's in terms of censorship M. P. Dragomanov managed to inform the journal reader's about the development of new public associations and movements in Galicia content, their program and characteristics. He demonstrated the activity of Rus'-Ukrainian radical party and one of it's conductors – I. Y. Franko. That was a reflection of the Ukrainian national movement (political) stage transition.

Keywords: «Vestnik Yevropy», Ukrainian problem, M. I. Kostomarov, Ukrainian people, Russian people, public education, ukrainofily, M. P. Dragomanov, O. M. Pypin, I. Y. Franko, article, the review.

* * *

УДК 930.2:314(477.7)

Москальова Ю. Р.,
аспірантка кафедри спеціальних галузей
історичної науки, Донецький національний
університет ім. Василя Стуса
(Україна, Вінниця), 7_November_2008@ukr.net

ДИТЯЧА БЕЗПРИТУЛЬНІСТЬ ТА БЕЗДОГЛЯДНІСТЬ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (60–70-ті рр. XIX ст.): АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ

Проведено джерелознавчий аналіз законодавчих актів Російської імперії щодо проблем дитячої безпритульності та бездоглядності в 60–70-і рр. XIX ст. Наукові розробки у цій сфері дозволяють збагатити знання щодо розвитку інститутів громадського піклування в зазначений період, виявити джерельний потенціал законодавчих актів, доповнити картину загальнодержавної історії філантропії.

Законодавчі джерела зазначеного періоду досить різноманітні за своїми видовими характеристиками. Аналіз даної групи джерел демонструє широкий інтерес до дитячої філантропії. Саме філантропічна діяльність протистояла зростанню безпритульності, підвищувала освітній і культурний рівень місцевого населення. Запропонований аналіз законодавчого корпусу матеріалів виступає не лише цінним історичним джерелом у сфері піклування, а й цікавим прикладом державницької політики, уроком з точки зору уникнення тиражування раніше припущених помилок.

Ключові слова: законодавчі акти, опіка, благодійність, дитячі притулки.

Діяльність інститутів суспільної філантропії та меценатства в сучасних умовах безпосередньо залежить від розв'язання цілого комплексу теоретичних проблем та практичних завдань. Серед найбільш актуальних з них – реконструкція як загальнодержавної, так і регіональної історії добродійної діяльності. Саме територія Півдня України, що входила до складу Російської імперії і жила за її законами, являється індикатором законодавчої ініціативи держави загалом. За рахунок добродійності вирішувалися складні економічні питання, пом'якшувалися найгостріші суспільні протиріччя, підтримувалася громадянська злагода. Так, з другої половини XVIII до початку XX ст. утворилася розгалужена мережа філантропічних організацій і закладів, що охоплювали своєю допомогою всі прошарки населення, у тому числі дітей та підлітків. У зв'язку з цим актуальним є вивчення законодавчої ініціативи в питаннях дитячої безпритульності та бездоглядності на Півдні України в період буржуазних реформ 60–70-х рр. XIX ст.

Система закладів філантропічного спрямування загалом та окремо інституцій опіки над дітьми в Російській імперії формувалася досить поступово. У XVIII ст. виникають Прикази Громадського Піклування та Відомство установ імператриці Марії, підконтрольні державі. Підвалини боротьби з дитячою безпритульністю та бездоглядністю закладаються Катериною II. Натомість, розпочаті вже Павлом I соціальні перетворення не були повними й завершеними. Вони лише заклали підґрунтя для подальшого вдосконалення сфери опіки, які імператору так і не вдалося втілити у життя. Перша половина XIX ст., через прикутість Російської імперії до воєнних потрясінь, ознаменувалася поступовим впровадженням нових законів у питання опіки та піклування, а з приходом до влади Олександра II ця сфера зазнала перезавантаження.

Вивчення проблеми дитячої безпритульності та бездоглядності в історіографії імперської доби мало описовий характер. Радянська історіографія демонструє стирання поняття «доброчинність» і забуття активної меценатської участі у справах опіки. Лише початок 90-х рр. XX ст. ілюструє звернення в дослідженнях до приватних закладів опіки. В цей період дослідникам вдалося надати проблемі добродійності нового звучання, змістити акценти з вагомості державного внеску у розвиток добродійності. В сучасній історіографії питання опіки над дітьми зустрічаємо в роботах В. Белякова, Л. Жукової, П. Нешеретного [1]. Більш фундаментальними стали роботи О. Друганової, Н. Сейко, Ф. Ступака, І. Гребцової та С. Накаєвої, Ю. Гузенка [2]. Серед останніх свою увагу до дитячих закладів опіки та проблем піклування над дітьми загалом звернули А. Савочка, О. Кравченко, А. Гедьо, Н. Гончарова [3]. Зрештою, сучасний етап історіографічної спадщини демонструє все ширше опрацювання різних аспектів добродійності, враховуючи регіональні особливості,